

Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Ενότητα 4^η: Απόκλιση και παραβατικότητα
Μέρος 1^ο: Απόκλιση και παραβατικότητα στη σχολική τάξη

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η παιδαγωγική σχέση:

αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή
Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ενότητα 4^η:

Μέρος 1^ο: Απόκλιση και παραβατικότητα στη σχολική τάξη

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Καθηγητής Α.Π.Θ.

Περιεχόμενα (1/3)

- Ορισμός της αποκλίνουσας συμπεριφοράς.
- Βασικά χαρακτηριστικά του ορισμού.
- Σχέση απόκλισης και κύρωσης.
- Απόκλιση και σημασιοδότηση.
- Η εξέταση της έννοιας από διάφορες επιστήμες.
- Η αποκλίνουσα συμπεριφορά στη σχολική κοινότητα.

Περιεχόμενα (2/3)

- Η παραβατική συμπεριφορά.
- Τα αίτια της παραβατικότητας.
- Θεωρίες για την επιθετικότητα.
- Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο.
- Η παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο.
- Αίτια παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο.

Περιεχόμενα (3/3)

- Αναπτυξιακά στάδια και παράβαση.
- Ψυχολογικά προβλήματα.
- Στιγματισμός.

Ορισμός της αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- Μία συμπεριφορά εκλαμβάνεται ως αποκλίνουσα, όταν διαφέρει από το κοινωνικά αποδεκτό, δηλαδή διαφοροποιείται από την κοινωνική αντίληψη για την απόδοση του ρόλου.
- Η συμπεριφορά αυτή θεωρείται επικίνδυνη για την κοινωνική συνοχή και την επίτευξη των κοινωνικών στόχων και εκλαμβάνεται ως αποκλίνουσα.

Βασικά χαρακτηριστικά του ορισμού (1/2)

- Στον ορισμό της απόκλισης ενυπάρχουν τρία βασικά στοιχεία:
- Η έννοια του **κοινωνικού ρόλου**, όπου προσδιορίζονται τα πλαίσια δράσης που συνθέτονται από τους κοινωνικούς ρόλους που αναμένεται να έχει ο κάτοχος τους.

Βασικά χαρακτηριστικά του ορισμού (2/2)

- Το **κανονιστικό περιεχόμενο** του ρόλου, όπου γίνεται σαφές πως ο κάτοχος μιας θέσης έχει περιορισμένα περιθώρια υποκειμενικής δράσης, καθώς ο τρόπος απόδοσης του ρόλου πρέπει να είναι αυτός που το κοινωνικό σύνολο θεωρεί παραδεκτό.
- Η **κοινωνικά παραδεκτή απόσταση**, στην οποία εισάγεται η έννοια της υποκειμενικής διάστασης στην απόδοση του ρόλου. Η διαφοροποίηση αυτή εκτιμάται από το φορέα του ρόλου, ο οποίος μπορεί να είναι αποδέκτης ή απλός παρατηρητής μιας συμπεριφοράς (αυτοαντίληψη του ρόλου).

Σχέση απόκλισης και κύρωσης

- Η έννοια της απόκλισης συνδέεται με τις έννοιες του κανόνα, της προσδοκίας και της κύρωσης, διότι για να χαρακτηρίσουμε μια συμπεριφορά ως αποκλίνουσα πρέπει να έχουμε μπροστά μας έναν κανόνα που παραβιάζεται, μια μη αναμενόμενη συμπεριφορά και τέλος το σχήμα παράβαση-κύρωση.

Απόκλιση και σημασιοδότηση

- Η αποκλίνουσα συμπεριφορά αποτελείται από δύο βασικά συστατικά:
- Τη σημασιοδότηση, δηλαδή την ερμηνεία της εκδηλούμενης συμπεριφοράς μέσω ενός συμβολικού κώδικα.
- Την ένταξη, δηλαδή την κατάταξη μιας συμπεριφοράς στην κατηγορία «μη κανονικό» από το σχήμα κανονικό μη κανονικό.

Η εξέταση της έννοιας από διάφορες επιστήμες

- Η αποκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί κεντρικό ενδιαφέρον της Ψυχιατρικής, Ψυχολογίας, Νομικής (Εγκληματολογία), της Κοινωνιολογίας.
- Στενή εξάρτηση του πώς ορίζεται και πώς αντιμετωπίζεται η απόκλιση από τον τόπο και τον χρόνο.
- Η ιστορία της τρέλας (Μισέλ Φουκώ).
- Κίνημα Αντιψυχιατρικής.

Η αποκλίνουσα συμπεριφορά στη σχολική κοινότητα (1/2)

- Η έννοια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς στη σχολική κοινότητα εστιάζεται κυρίως στη συμπεριφορά των μαθητών και σπανίως των καθηγητών (δασκάλων).
- Η απόκλιση ερμηνεύεται ως μη προσαρμογή, μη ένταξη στο σχολικό πλαίσιο, ως μη ανταπόκριση στις απαιτήσεις του σχολικού πολιτισμικού χώρου (θεωρία του οριακού ανθρώπου).

Η αποκλίνουσα συμπεριφορά στη σχολική κοινότητα (2/2)

- Ένας άλλος ορισμός θεωρεί την απόκλιση ως ένα φαινόμενο αναντιστοιχίας αντιλήψεων και μορφών συμπεριφοράς μεταξύ των αλληλεπιδρώντων υποκειμένων, όπου η κάθε μορφή δράσης, απορρέουσα από τις υπό διαμόρφωση ή διαμορφωμένες αντιλήψεις αντίκειται στις προδιαγραφές του ρόλου εκφοράς της και τις προσδοκίες των αλληλεπιδρώντων υποκειμένων (θεωρία της συμβολικής αλληλεπίδρασης).
- Τα αλληλεπιδρώντα υποκείμενα, αξιολογούν επομένως τις συμπεριφορές του άλλου με βάση τις προσωπικές και κυρίως τις κοινωνικές αντιλήψεις για το ρόλο τους.

Η παραβατική συμπεριφορά (1/3)

- Προσοχή δεν ταυτίζεται η αποκλίνουσα με την παραβατική συμπεριφορά, π.χ. συμπεριφορές που θεωρούνται εκκεντρικές ή «προσωπικό στυλ».

Ο όρος παραβατικότητα προέρχεται από το χώρο της Κοινωνιολογίας και της Κοινωνικής ψυχολογίας και αντικαθιστά το νομικό όρο εγκληματικότητα.

Η παραβατική συμπεριφορά (2/3)

- Η έννοια της παραβατικότητας χαρακτηρίζει τη συμπεριφορά ενός ανθρώπου ή μιας ομάδας ατόμων που έρχεται σε αντίθεση με τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες (έθιμα, νόμους, συνήθειες) ενός λαού, μιας κοινωνίας ή κοινότητας.
- Όταν η παραβατική συμπεριφορά αποτελεί παράβαση νομικού κανόνα (αδίκημα, έγκλημα), τότε επιβάλλεται τιμωρία (ένδικη παραβατικότητα).

Η παραβατική συμπεριφορά (3/3)

- Η παραβατικότητα είναι έννοια σχετική, αφού η παραβατική συμπεριφορά δεν ορίζεται με βάση το είδος ή τη φύση της πράξης, αλλά με γνώμονα την αντίδραση του κοινωνικού συνόλου. Έτσι αυτό που σήμερα θεωρείται εκτροπή ενδέχεται αύριο να μη θεωρείται ή να μην επισύρει το ίδιο έντονες μορφές κοινωνικού ελέγχου.
- Και ο ορισμός λοιπόν της παραβατικότητας εξαρτάται από τον τόπο και το χρόνο. Το ίδιο και οι συνέπειες της παράβασης υπόκεινται σε εξελίξεις και αλλαγές.

Τα αίτια της παραβατικότητας (1/2)

- Δύο μεγάλες σχολές της ψυχολογίας έχουν διατυπώσει θεωρίες για τα αίτια της παραβατικότητας.
- Ο S. Freud ορίζει πως τα αίτια της παραβατικότητας είναι έμφυτα και ενδογενή. Χαρακτηριστική είναι η φράση του Freud: «Αυτό που δεν ποθεί η ψυχή κάποιου ανθρώπου δεν χρειάζεται να απαγορευτεί, αποκλείεται από μόνο του.

Τα αίτια της παραβατικότητας (2/2)

- Ακριβώς η υπογράμμιση της εντολής «*Ου φονεύσεις*», μας επιβεβαιώνει ότι καταγόμαστε από μια ατέλειωτη γενεαλογική σειρά φονιάδων, που έχουν τη δίψα του φόνου στο αίμα τους, όπως ίσως και εμείς ακόμη.» (S. Freud , Επίκαιρες παρατηρήσεις για τον πόλεμο και το θάνατο).
- Η δεύτερη σχολή, η οποία χωρίζεται σε δυο κατευθύνσεις αναφέρει πως τα αίτια είναι εξωγενή και πολιτιστικά. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι περιβαλλοντικοί παράγοντες, η αγωγή και η μάθηση.

Θεωρίες για την επιθετικότητα (1/4)

- Οι δύο κατευθύνσεις ανέπτυξαν θεωρίες ειδικότερα για την επιθετικότητα, που την συνδυάζουν με την παραβατικότητα ή επικράτησε να αξιοποιεί και η εγκληματολογία τις απόψεις της για την εξήγηση της παραβατικότητας:
- α) τη ματαίωση – frustration (εκπρόσωποι: Dollard, Miller, Bergowitz)
- β) τη μάθηση και τη μίμηση (εκπρόσωποι: Bandura, Walters).

Θεωρίες για την επιθετικότητα (2/4)

- Ο Dollard αναφέρει πως «η ύπαρξη μιας ματαίωσης οδηγεί πάντα σε μια μορφή επιθετικότητας εναντίον του προσώπου ή αντικειμένου που θεωρείται η αιτία της ματαίωσης ή εκλαμβάνεται σαν τέτοιο».

Θεωρίες για την επιθετικότητα (3/4)

- Η δομική βία λοιπόν που ασκείται από την κοινωνία σε κάποια από τα μέλη της είναι πιθανό να προκαλέσει τάσεις επιθετικότητας ή εκδίκησης σε αυτούς τους ανθρώπους.
- Η βία της κοινωνίας ενάντια στα άτομα αυτά, τους οδηγεί να φέρονται με βία, διότι επιθετικότητα είναι η αντίδραση στην καταπίεση.
- Ο άνθρωπος που νιώθει ότι ενώ έχει κάποιες δυνατότητες, ματαιώνονται οι στόχοι του μόνο και μόνο επειδή δεν έχει χρήματα να τους πραγματοποιήσει ενδεχομένως να καταφύγει στην παρανομία ή στην κλοπή

Θεωρίες για την επιθετικότητα (4/4)

- Το ότι σε μια κοινωνία καθορίζονται οι προσδοκίες από ένα παιδί ανάλογα με το χρώμα, τα έσοδα και τις κοινωνικές θέσεις των γονιών του μπορεί να οδηγήσει αυτό το παιδί σε επιθετική, ίσως και εγκληματική συμπεριφορά.
- Ο ρατσισμός που βιώνουν κάποιες κοινωνικές ομάδες, οι διαφορετικές εκπαιδευτικές ευκαιρίες ανάλογα με το εισόδημα ή ακόμα και την καταγωγή, η δυνατότητα κάποιων κοινωνικών ομάδων να έχουν περισσότερα ενδιαφέροντα, επειδή διαθέτουν οικονομική άνεση, οδηγούν τις ανθρώπινες σχέσεις σε ανταγωνισμό, φθόνο ίσως και μίσος ακόμα.
- Η παραβατική συμπεριφορά θεωρείται συχνά ως η έκφραση του μίσους που έχουν οι άνθρωποι που νιώθουν πως αδικήθηκαν εξαιτίας των κοινωνικών δομών.

Μορφές παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο

- Παραβατική συμπεριφορά σε κοινωνικές και άλλες σχέσεις που διαδραματίζονται στο χώρο του σχολείου, εμφανίζεται μεταξύ:
- Μαθητή και εξουσίας (αργοπορίες, απουσίες, σκασιαρχείο, ανυπακοή).
- Μαθητή και μαθημάτων (επανειλημμένη ελλιπής προετοιμασία στο σπίτι, άρνηση συμμετοχής στις εκπαιδευτικές διαδικασίες).
- Μαθητή και δασκάλου (χυδαίες εκφράσεις, ανάρμοστη συμπεριφορά, διατάραξη του μαθήματος).

Η παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο (1/3)

- **Μαθητή και μαθητή** (καβγάδες, απειλές, εκβιασμοί, βία).

Μαθητή και ιδιοκτησίας (κάψιμο βιβλίων, έλλειψη φροντίδας, καταστροφές, βανδαλισμοί).

Μαθητή και κοινωνίας (καταστροφή κρατικής περιουσίας).

Η παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο (2/3)

- Στις συνειδήσεις των εμπλεκομένων στην εκπαιδευτική διαδικασία υπάρχει συχνά η προκατάληψη πως εκπαιδευτικός και μαθητές **δεν είναι συνεργάτες αλλά αντίπαλοι**, ακόμα και εχθροί.
- Δασκαλοκεντρική μορφή διδασκαλίας = Ο μαθητής νιώθει πως εμπλέκεται σε κάτι που δεν είναι δικό του αφού το χώρο και το χρόνο τον διαχειρίζεται ο εκπαιδευτικός, όπως αυτός κρίνει.

Η παραβατική συμπεριφορά στο σχολείο (3/3)

- Αν ο εκπαιδευτικός είναι **αυταρχικός** και έχει **τιμωρητική** συμπεριφορά τότε οι σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ μαθητή και εκπαιδευτικού είναι σχέσεις **αντιπάθειας** ή και **μίσους**. Ο μαθητής παραβαίνει κανόνες για να εκδικηθεί τον μοναδικό εκπρόσωπό τους.

Αίτια παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (1/4)

- Ένας μαθητής με διαταρακτική συμπεριφορά ίσως και να είναι ένας μαθητής αποτυχημένος ή τον έχουν **αντιμετωπίσει ως αποτυχημένο.**
- Αν ο εκπαιδευτικός αντιμετωπίσει κάποιο μαθητή ως αποτυχημένο ή κουτό ή επιθετικό, τότε ενδεχομένως και το παιδί να καταλήξει να φέρεται έτσι εξαιτίας του φαινομένου της **αυτοεκπληρούμενης προφητείας.**

Αίτια παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (2/4)

- Η **απουσία κινήτρων** για τον εγκλιματισμό των μαθητών στο σχολείο, διότι οι σχολικές διαδικασίες είναι πολύπλοκες και βαρετές.
- Η κυριαρχία της σχολικής αυθεντίας και η **επιβολή κανόνων** οδηγεί τους μαθητές σε φυσικές αντιδράσεις.
- Η αδυναμία / ανικανότητα των σχολικών αρχών να **διαχειριστούν τις σχέσεις** και τα προβλήματα των μαθητών.
- Η ανάγκη των μαθητών να κερδίσουν την **προσοχή και το ενδιαφέρον** των ενηλίκων και των ομηλίκων.

Αίτια παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (3/4)

- Γενικά τα άτομα που οδηγούνται στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς χαρακτηρίζονται από **εσωτερικές συγκρούσεις**, οι οποίες είναι αποτέλεσμα είτε **επιμειξίας φορέων διαφορετικών πολιτισμών** είτε **ταυτόχρονης ή αλληλοδιάδοξης κοινωνικοποίησης**.

Τέτοια παραδείγματα είναι οι μετανάστες, οι παλιννοστούντες και οι μειονότητες (θεωρία του οριακού ανθρώπου). Η διπλή κοινωνικοποιητική επίδραση που του ασκείται τόσο από το σχολείο όσο και από την οικογένεια. Η σύγκρουση των πολιτισμικών δομών του σχολείου και της οικογένειας μπορεί να οδηγήσει σε ασαφείς προσδιορισμούς των υπό επίτευξη **στόχων** και των **μέσων** για την επίτευξή τους.

Αίτια παραβατικής συμπεριφοράς στο σχολείο (4/4)

Άλλο αίτιο:

- το γεγονός ότι μερικοί έφηβοι αποφασίζουν συνειδητά να ζήσουν έναν **διαφορετικό τρόπο ζωής** από αυτόν των γονιών τους. Έτσι, **ταυτίζονται** και **συμμετέχουν** σε νέες ομάδες συνομηλίκων μερικές από τις οποίες είναι εκκεντρικές, ενώ άλλες θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως αποκλίνουσες.
- Αυτές οι ομάδες θέλγουν τους νέους εφήβους με την τόλμη και τη δυναμικότητά τους. Μπορούν όμως να καταστήσουν καταπιεστικές για τους εφήβους αυτούς εξαιτίας αυτής της δυναμικότητας με την οποία αντιμετωπίζουν τη ζωή.

Αναπτυξιακά στάδια και παράβαση

- Υπάρχουν όμως και νέοι άνθρωποι οι οποίοι κατά τη διάρκεια της εφηβείας περνούν μεταβατικά στάδια στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς τους.
- Κατά φάσεις, δηλαδή, είναι δυνατό να εμφανίσει ο έφηβος παραβατική συμπεριφορά για να είναι αρεστός στους φίλους του αλλά και στον εαυτό του (π.χ. περηφάνια για μικροπαρανομίες).
- Αυτές όμως οι περίοδοι είναι συνήθως μικρές και παροδικές ενώ, στο τέλος αυτών, ο έφηβος σταματά να εμφανίζει παραβατική συμπεριφορά και ενδεχομένως να την κατακρίνει.

Ψυχολογικά προβλήματα

- Αίτια για παραβατική και αποκλίνουσα συμπεριφορά μπορούν να αποτελέσουν όμως και σοβαρά **ψυχολογικά προβλήματα** που περνούν οι νέοι άνθρωποι κατά την εφηβεία τους.
- Οι εκφράσεις τέτοιων προβλημάτων μπορεί να είναι η **κλοπή, το άγχος, η κατάθλιψη, η επιθετικότητα, η μη-προσαρμοστικότητα** των ατόμων αυτών σε νέα κοινωνικά περιβάλλοντα. Τα προβλήματα αυτά είναι συνδυασμός **ανικανότητας αντίληψης συναισθημάτων, αξιών κλπ. και χαμηλής αυτοεκτίμησης.**

Στιγματισμός

- Εξαιτίας αυτών των μη συνειδητά ελεγχόμενων συμπεριφορών, οι νέοι πολλές φορές **στιγματίζονται** με χαρακτηρισμούς όπως «απροσάρμοστος», «νευρικός», «ταραξίας» κ.ά. τους οποίους δύσκολα τους **αποδιώχνουν** και οι οποίοι καταλήγουν να στιγματίζουν τον χαρακτήρα τους σε συνολικό επίπεδο.
- Τότε οι συμπεριφορές είναι δυνατόν να καθοριστούν από αυτούς ακριβώς τους χαρακτηρισμούς παρά από τις εσωτερικές ανάγκες των ατόμων, με αποτέλεσμα το **πρόβλημα να διαιωνιστεί**.

Συνήθη λάθη για την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς (1/2)

- Πολλοί εκπαιδευτικοί (και γονείς) προσπαθούν να «συνετίσουν» τα παιδιά χρησιμοποιώντας βία (φωνές, απειλές, τιμωρίες, σωματικές τιμωρίες).
- Προσπαθούν δηλαδή να μάθουν στα παιδιά τους να μη χρησιμοποιούν βία έχοντας (και άρα παρουσιάζοντας στα παιδιά) ως μόνο μέσο τη βία! Με τέτοιου είδους τακτικές έχουν σπάνια και αμφίβολα αποτελέσματα γιατί:

Συνήθη λάθη για την αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς (2/2)

- Δεν προσφέρουν στο παιδί μια εναλλακτική λύση αντιμετώπισης προβλημάτων. Δείχνουν στο παιδί, πως όταν παρουσιάζεται ένα πρόβλημα, ο μόνος τρόπος να το λυθεί είναι **η χρήση βίας** (λεκτική ή σωματική) Δημιουργείται φόβος στο παιδί.
- Δεν **παύει** στην ουσία να είναι παραβάτης, απλά το καλύπτει και περιμένει την κατάλληλη ευκαιρία.

Το παιδί μαθαίνει να φέρεται βίαια μέσω της **μίμησης**. Σε κάθε περίπτωση τιμωρητικής συμπεριφοράς το ερώτημα είναι ποιον τελικά ωφελεί η τιμωρία, το **παιδί ή τον εγωισμό αυτού που το τιμωρεί;**

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μπίκος Κωνσταντίνος.
«Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Απόκλιση και παραβατικότητα: Απόκλιση και παραβατικότητα στη σχολική τάξη». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.
Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS157/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

